

Maakunnissa on biotalouden koti

Suomalainen aluepolitiikka kaipaa uudistamista. Oikeastaan siitä pitää keskustella perusteellisesti perinteisten tulokulmien ulkopuolelta. Itse ”aluepolitiikka”-termi on kärsinyt monenlaisista vedätyksistä. Siihen liitetään kysymyksiä, joiden

ytimessä aluepolitiikka ei kuitenkaan ole. Aluepolitiikan ongelmakenttä on epäselvä, ja yhden asian ratkaiseminen ei vielä vaikuta yleiskuvaan.

Aluepolitiikan sisältöä määrittelevät erilaiset puheet. Talouspuhe haluaa vakuuttaa, että alue-

politiikka on ensisijassa kustannuskysymys; onko meillä varaa, eikä meillä ole, mihin meillä ei ole varaa, onko meillä kohta varaa enää mihinkään? Nämä kysymykset liitetään hyvinvointiin, sosiaali- ja terveyspalveluihin, energiakysymyksiin, pankkipalveluihin tai teiden kuntoon. Periaatteellisemmalla politiikan tasolla aluepolitiikka yhdistetään kysymykseen alueiden itsemääräämisoikeudesta. Lisäksi aluepolitiikan taustalla vaikuttavat vahvasti ympäristöpuhe ja erilaiset luontokäsitykset. Niitä kuitenkin nostetaan harvoin tarkasteltavaksi tai arvioitavaksi. Otankin tässä puheenvuorossani juuri ympäristönäkökulman tarkempaan tarkasteluuni.

Alueet ja ristiriidat luontokäsityksissä

Alueiden Suomessa on kysyttävä, miten ihminen saa hyödyntää luonnonvaroja, pitääkö viljellä vai varjella, tai saako elintaso nostaa luontoa hyödyntämällä. Kuka päättää asioista, mihin ja kenen tietoon päätöksenteko nojaa, ja saavatko päätöksenteossa etusijan ne ihmiset, joiden elinympäristöä politiikka tai lainsäädäntö koskee?

Nämä ovat myös ympäristöfilosofian suuria kysymyksiä. Muiden muassa ympäristöfilosofi Markku Oksanen (2012) on tutkinut ihmisen luontosuhdetta ja sen taustalla vaikuttavia filosofioita. Ympäristötieteilijä Mari Pohja-Mykrä (2016) on puolestaan analysoinut petokysymyksen kautta erilaisia ympäristökongflikteja ja niiden hallintaa.

Juha Sipilän (kesk.) hallituksen kärkihankkeista biotalous on suoraan aluepolitiikan ytimessä. ”Raaka-aineesta korkean jalostusarvon tuotteiksi kotimaisella työllä ja kotimaisella, uusiutuvalle energialla”; siinä on aluepolitiikan ja biotalouden polku. Suurin osa tuosta polusta kulkee kehäteiden ja kasvukeskusten ulkopuolella – alkutuotanto on ainakin toistaiseksi vielä maaseudulla. Maakunnat tarjoavat mahdollisuuksia myös luontolämyksiin, joiden varaan on mahdollista rakentaa aluetaloudellisesti merkittäviäkin matkailukokonaisuuksia.

Aluepoliittinen keskustelu sivuaa monia ympäristöön liittyviä konflikteja ja useita toistensa kanssa kolaroivia luontokäsityksiä. Pohja-Mykrän (2016) teesi on, että ihmisten erilaiset intressit törmäävät suhteessa luontoon ja ympäristökysymyksiin. Hylkeenmetsästäjä katsoo hyljettä eri silmin kuin ympäristöjärjestön aktivisti tai lainsäätäjät Brysselissä. Ydinkysymys on, kenellä heistä saa olla määräysvaltaa ja ketä kuullaan, kun asiasta päätetään.

Maailmanlaajuisen ympäristönsuojelun eetos on heijastunut Suomessa moneen aluepoliittiseen keskusteluun ja sitä kautta päätöksentekoon. Agraarinen ja teknis-taloudellinen luontokäsitys (luonto on hyödynnettävissä, sen avulla luodaan vaurautta)

törmää biosentriseen käsitykseen, jossa kaikki tahtuu luonnon ehdoilla. Luonnolla on itseisarvo, eikä se ole sidottu ihmiseen. Äärimmäistä linjaa luonnon priorisoinnista ihmisen kustannuksella edustavat kalastaja Pentti Linkolan (esim. 1971) käsitykset. Luonnonsuojelusta on tullut moraalinen velvollisuus ja suhtautumisemme luontoon väitettiin jopa kertovan arvostamme ihmisenä.

Jotta aluepolitiikassa päästään uuteen vaiheeseen, jossa voidaan kestäväällä tavalla rakentaa koko Suomea alueiden omista tarpeista lähtien, pitää ympäristöfilosofian ja poliittisen päätöksenteon perusteet saattaa ymmärrettävään ja yhteisesti hyväksytyyn muotoon, vaikka se voi olla hankalaa. Eri ihmisillä on erilainen suhde luontoon ja se pitää hyväksyä sekä ymmärtää. Samalla on kunnioitettava toisten näkemyksiä. Ihmisille pitää taata oikeus vaikuttaa itse omaan elinympäristöönsä.

Suomalaisen aluepolitiikan instrumentaalisia ja periaatteellisia reunaehtoja määrittellen voimakkaasti Euroopan unionin (EU) ytimestä käsin. Moni suomalainen kokeekin, että päätöksenteko on liian kaukana ja irtaantunut liiaksi hallintoalamaisten arjesta. Alueiden näkökulmasta jo Helsingistä harjoitettu politiikka on välillä liian kaukana ja jättää vain avuttomiksi sivustakatsojiksi ne ihmiset, joiden elinympäristöä päätöksillä muutetaan tai suojellaan. Toisaalta paikallistason kautta hoidetaan EU:n ja ulkovaltojen suhteita.

Barentsin alue mahdollisuutena

Barentsin alue sekä arktinen ja pohjoinen ulottuvuus ovat nousseet monen toimijan ohjelmalistalle. Alueelle onkin ehtinyt syntyä intressiristiriitoja. Vanhastaan Barentsin alue on ollut yksi kansainvälisimpiä ja kaupankäynnin, kulttuurinvaihdon ja ystävyysuhteiden kannalta toimeliaimpia Suomen lähialueita. Sen toiminnallisuuden rakentuminen on ollut myös hyvä esimerkki pohjoismaisesta yhteistyöstä: Suomen ja Ruotsin raja on esimerkiksi ollut ja tulee toivottavasti olemaan yksi maailman vapaimmista ja vakaimmista rajoista, jonka yli liikkuvat monenlaiset vaikutteet. Vastaavasti yhteistyö Venäjän kanssa voi määrittellä koko alueen kehittymisen suunnan.

Aluepolitiikkaa voisi toteuttaa arktisilla alueilla yli rajojen ja monen valtion sekä ei-valtiollisen toimijan kesken. Barentsin alueella on noin kuusi miljoonaa asukasta, suurin osa heistä Venäjän pohjoisilla alueilla. Saamelaiset yhtenä maailman alkuperäiskansoista asuttavat aluetta laajalti ja ovat kulttuureineen ja elinkeinoineen kansainvälisestikin merkittävä toimijaryhmä. Valtionrajat ylittävät saamelaisten kulttuuri ja hallinto osoittavat, että alueelle on mahdollista luoda ylikansallisia toimintaverkkoja.

Tällä hetkellä Suomen vienti ja tuonti kulkevat Itämeren kautta; maa on kuin kuin saari ja siksi haavoittuvassa asemassa. Poliittisten jännitteiden kiristyminen Itämerellä, laivakuljetusten kallistuminen, Itämeren herkkä ekologia ja muut suomalaisten ulottumattomissa olevat tekijät kannustavat etsimään vaihtoehtoisia reittejä. Ilmastonmuutos on ohjannut katseita pohjoiseen, jossa merireitit avautuvat ja lyhenevät merkittävästi. Tämä avaa uusia näkökulmia myös Barentsin alueen merkitykseen ja luonteeseen. Pohjoisten alueiden toimijoilla on ollut selkeä pyrkimys parantaa tavaroiden ja raaka-aineiden liikkuvuutta. Rautatietä Jäämerelle on suunniteltu vuosia ja eri reiteille on tehty monenlaisia kannattavuuslaskelmia. Koillisväylä lyhentäisi kaivannaisten, raskaan teollisuuden tuotteiden ja muiden hyödykkeiden matkaa maailmalle optimistisimpien laskelmien mukaan 40 prosenttia. Väylän rahtiliikenne on lisääntynyt jo nyt, ja merialueesta ovat kiinnostuneet muun muassa kiinalaiset, joiden tavaramarkkinoille väylä tuo helpotusta.

Jäämeren rataa on suunniteltu ja laskettu rakennettavaksi moneen paikkaan: Kolarista Kilpisjärvelle ja sieltä Yykeänperään (Skibotn), Tornioista Kiirunan kautta Narvikiin, Kemijärveltä Sodankylän kautta Kirkkoniemeeseen, ja Kemijärveltä Sallan kautta Muurmannin radalle, josta on yhteys pohjoiseen. Tehokas rautatieyhteys Atlantin valtamerelle olisi aivan uusi mahdollisuus Suomen teollisuuden merentakaisille markkinoille. Kaikille Lapin ratahankkeille on yhteistä se, että myös naapurimaat toivovat niiden toteutumista. Esimerkiksi Norja on aktiivisesti tuonut esille halunsa yhdistää Jäämeren satamansa Euroopan ja Venäjän rataverkkoon.

Tällä hetkellä Pohjois-Atlantin liitto Naton ja Venäjän välien kiristyminen on hiljentänyt suunnitelmia. Onneksi ja toivottavasti Suomi saa entisen pääministerin, energiateollisuuden konsultti Paavo Lipposen (SDP) johdolla käypää tietoa siitä, millaisesta Jäämeren radasta sen kannattaa haaveilla. Kaivosteollisuus on vauhdittanut ratahankkeita omalta osaltaan, ja on syytä olettaa, että tällä hetkellä kannattamattomiksi arvioidut esiintymät voivat muuttua kannattaviksi jos uusi tehokas kuljetusväylä rakennetaan. Lisäksi Venäjä on edelleen suuri ja potentiaalinen markkina-alue, jonka pohjoisosien kaasu- ja öljyteollisuus kehittyä edelleen.

Vilkaisu karttaan (kuva 1) saa ihmettelemään, miksi ratahankkeet ovat jumissa. Yksi syy siihen on juuri aluepolitiikka, tai tulkinta aluepolitiikasta, jossa pääkaupunkiseudun tarpeet ja muun maan tarpeet on esitetty vastakkaisina. Tämän näkemyksen mukaan Suomella ei ole varaa kehittää alueitaan. Toinen syy on päätöksenteon Helsinki-keskeisyys. Pääkonttorit ja johtajat istuvat pääkaupungissa;

sieltä on pitkä matka Jäämeren rannalle. Pohjoisin Suomi on helppo unohtaa.

Kolmas syy on ympäristöpuhe ja luontokäsitys. Rataa ei ole vielä edes rakennettu, mutta monet sen vastustajat ovat jo nousseet barrikadeille. Argumentaatio on rikasta. ”Koillisväylä on ympäristöriski joka realisoituu, Koillisväylällä ylikansalliset riistoyritykset riistävät luonnonvaroja, rataa ei saa rakentaa halki luonnonsuojelualueiden, kaivannaisten pitää jättää maahan...” Pitääkö aluepolitiikkaa toteuttaa ympäristö ja luonto edellä vai ihmistä, materiaalista hyvinvointia ja taloutta painottaen? Tässä on selvästi asiallisen keskustelun paikka, johon pohjoiset alueet tarjoavat arvokkaan näkökulman.

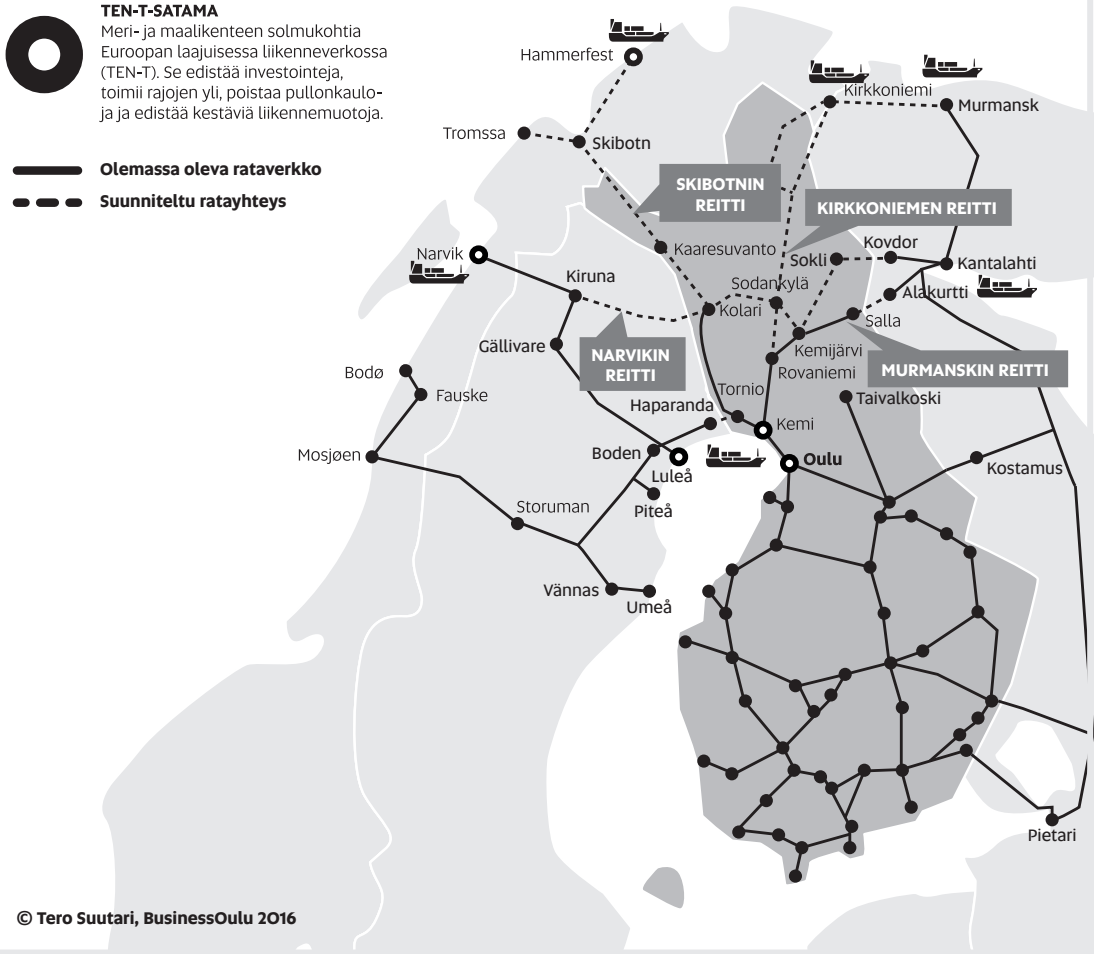
Pohjois-Suomea ympäröivät kolmen valtion rajat. Suljetut valtiot ovat pääosin avautuneet ja verkostoituneet; vaikutteet, kauppatavarat ja ihmiset kulkevat lähes rajattomasti. Suomessa rajojen dynamiikka tunnetaan hyvin. Transnationalisaation eli rajojen yli tapahtuvan toiminnan tutkimuksessa professori Anssi Paasi tutkimusryhmineen on kansainvälistä huippua (esim. Paasi 1996, 2013; Bufon ym. 2014). Myös rajoihin olennaisesti liittyvä aluesuunnittelujärjestelmä on tutkimuksen kohteena (esim. Paasi & Prokkola 2008; Prokkola 2011; Jakola 2016). Suomen rajat ovat olleet pitkään maailman rauhallisimpia ja länsiraja yksi kaikkein avoimimmista. Siellä ovat veneet, lohet, vaimoedokkaat tai tavarat liikkuneet pitkin rajajokea kenenkään estelemättä. Venäjänvastainen raja on ollut puolestaan stabiili, mutta jatkuvan keskustelun kohteena (Paasi 1996). Onko Suomen rajoilla nyt alkamassa uusi vaihe? Mitä se tarkoittaa jatkossa ja mihin Suomen pitäisi varautua?

Politiikan tutkija Benjamin Barber puhui jo vuonna 1995 alueellisen tasa-arvon ja todellisen demokratian puolesta. Kansallisuuksien rajat häviävät, kansojen omat kulttuurit häviävät. Kehitys on ongelmallinen, jos syntyvän valtatyhjiön täyttävät suuryritykset ja ylikansalliset jättiläiset. Silloin lähidemokratia tai todellinen demokratia eivät toteudu. Barber näki uhkana myös sen, että etelän ja pohjoisen, köyhän ja rikkaan maailman välille syntyy yhä syvenevä kuilu ongelmiseen. Aluepolitiikan olennainen kysymys onkin niin globaalisti kuin kansallisestikin, millä tavalla tämän kuilun kasvu ja globaalitalouden riskien realisoituminen on mahdollista estää.

Aluepolitiikalla ei ole varaa enää epäonnistua

Suomen aluepolitiikkaa koeltiin (vai voisiko sanoa mieluummin, että aluepolitiikan perusrakenteet syntyivät) 1960–1970-luvuilla, kun noin 400 000

SUUNNITELMIA JÄÄMEREN RADAKSI

Kuva 1. Vaihtoehtoja Jäämeren ratayhteysien toteuttamiseksi ja liittämiseksi nykyiseen rataverkkoon. (© Tero Suutari & BusinessOulu)

ihmistä muutti työn perässä Ruotsiin. Suuri muutto oli seurausta monesta epäonnistumisesta. Sodanjälkeinen siirtokarjalaisten asutuspolitiikka oli tehokasta ajan olosuhteet huomioiden. Se loi maahan kuitenkin pientilavaltaisen maatalouden, joka ei pystynyt elättämään seuraavaa sukupolvea, varsinkaan kun koneellistuminen vauhditti kehitystä. Maaseudulle syntyi 20 vuodessa suuri joukko työttömiä nuoria, joiden mahdollisuudet olivat kaupungeissa tai Ruotsissa.

Tapahtumaketju on haluttu esittää oppikirja-esimerkkinä, jossa valtio yritti parhaansa ja alue-

politiikka koetti torjua syntyneitä tai puhjenneita vaurioita. Kyse oli ennemminkin valtion toimien epäonnistumisesta ja tehottomasta aluepolitiikasta. Aluepolitiikka, sosiaalipolitiikka ja työllisyyspolitiikka epäonnistuvat pahasti, jos 400 000 ihmistä joutuu pakon edessä muuttamaan töihin ulkomaille.

Nyt muuttoliike on yhtä rajua kuin suuren muuton vuosina 1970-luvulla, sanoo aluetutkija Timo Aro (2016). Muuttoliikettä voidaan hillitä tai vauhdittaa poliittisilla toimilla, tai se voidaan hyväksyä väistämättömänä luonnonlakina. Maaseudulle voi luoda tuottavaa työtä ja elinkeinoja kuitenkin vain,

jos päästään yhteisymmärrykseen siitä, missä määrin luonto, metsät, pellot tai kaivannaiset voivat toimia hyvinvoinnin lähteenä ja missä määrin niitä pitää suojella.

Sipilän hallituksen hallitusohjelman ”Biotalous ja puhtaat ratkaisut” -kärkihankkeen sisälle mahduttavat vedet, maat, kaivannaiset, elintarvikkeet ja metsät (Ratkaisujen Suomi 2015). Rääätälöidyt matkailupalvelut, yönön yö, puhdas vesi, maa ja ilma ovat hyödynnettäviä tuotteita, jos niitä halutaan sellaisina käsitellä. Suomen kokoisessa maassa on runsaasti mahdollisuuksia. Ne eivät realisoitu itselleen, vaan niiden eteen pitää tehdä työtä. Hyvin onnistuessaan alueilta ponnistava biotalous tuottaa työpaikkoja, kotimaista uusiutuvaa energiaa ja tukee ihmisen kestävästä luontosuhdesta. Yhtenä kärkihankkeena on etenemässä Hossan kansallispuisto-hanke Suomen täyttäessä sata vuotta.

Aluepolitiikkaa tutkinut professori Sami Moisio (2012) näkee, että poliittisesti valittu, ”ei faktoihin perustuva” metropoliajattelu nousi perinteisen aluepolitiikan rinnalle 1990-luvulla. Suomea kasataan noin kymmeneen kasvukeskukseen, joiden uskotaan keräävän osaajat, resurssit ja loputtoman määrän innovaatioita. Metropolivaltiosta on tullut alueellisesti hajautetun hyvinvointivaltion haastaja. Kehitys etenee, lopputuloksesta emme tiedä.

Metropolipolitiikka näyttäytyy monesta suunnasta valtarakenteiden ja hallintokoneiston politiikkana. Se ei etene aidon demokratian tai alueiden ehdoilla, vaan jättää ihmiselle hiljaisen sivustakatojan roolin. Kasvukeskusten vastapoolina on maaseutu, korpjen kätköt ja kairat, joiden kehitys liittyy biotalouteen ja maaseutuelinkeinoihin.

Tässä kohtaa kovan rahan politiikka ja ympäristönsuojelu paaskaavat kättä. Kun toinen sanoo, ettei maaseutua kannata pitää hengissä tai elättää, toinen puoltaa maaseudun kehityksen ohjaamista luonnonsuojelun termein. Jos aluepolitiikkaa halutaan kehittää, on katsottava alueellisten ja käsitteellisten rajojen yli, kohti pohjoista, ja keskusteltava luontokäsitysten takana olevista arvoista.

KIRJALLISUUS

- Aro, T. (2016). Kaupunkien ja kaupunkiseutujen merkitys itsehallintoalueita muodostettaessa. 20.6.2016. <turku.fi>
- Barber, B. R. (1995). *Jihad vs. Mcworld*. 381s. Times Books, New York.
- Bufo, M., J. Minghi & A. Paasi (2014; toim.). *The new European frontiers*. 381s. Cambridge Scholars, Newcastle.
- Jakola, F. (2016). Borders, planning and policy transfer: historical transformation of development discourses in the Finnish Torne Valley. *European Planning Studies*. DOI:10.1080/09654313.2016.1194808
- Linkola, P. (1971). *Unelmat paremmasta maailmasta*. 225 s. WSOY, Porvoo.
- Moisio, S. (2012). *Valtio, alue, politiikka*. 357s. Vastapaino, Tampere.
- Oksanen, M. (2012). *Ympäristöetiikan perusteet*. 350 s. Gaudeamus, Helsinki.
- Paasi, A. (1996). *Territories, boundaries and consciousness*. 353 s. Wiley, Chichester.
- Paasi, A. (2013). Borders and border-crossings. *Teoksessa* Johnson, N.C., R. H. Schein & J. Winders (toim.): *The Wiley-Blackwell companion to cultural geography*, 478–493. Wiley-Blackwell, Oxford.
- Paasi, A. & E.-K. Prokkola (2008). Territorial dynamics, cross-border work and everyday life in the Finnish-Swedish border area. *Space and Policy* 12: 1, 13–29.
- Pohja-Mykrä, M. (2016). Hyljeikiistan ymmärryksen kautta kestävään konfliktinhallintaan. Esitelmä, Samaa saalista jakamassa – Kalastuksen ja hyljekantojen sääätelyn yhteensovittaminen Perämerellä -seminaari 4.4.2016, Oulu.
- Prokkola, E.-K. (2011). Cross-border regionalization, the INTERREG IIIa initiative, and local cooperation at the Finnish-Swedish border. *Environment and Planning A* 43: 5, 1190–1208.
- Ratkaisujen Suomi (2015). Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. *Hallituksen julkaisusarja* 10/2015. 38 s. + 7 liitettä.

PIRKKO MATTILA
Kansanedustaja,
Perussuomalaiset